

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-85>

УДК 330.5:339.9

ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ПРИНЦИПИ ТА РЕГУЛЯТОРНІ ПРІОРИТЕТИ

FORMATION OF GLOBAL ECOLOGICAL POLICY: PRINCIPLES AND REGULATORY PRIORITIES

Чала Вероніка Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2233-2335>

Chala Veronika

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

Автор наголошує на актуалізації питання формування ефективної моделі глобального управління екологічною політикою, аж до створення інституцій на кшталт глобального уряду та інших форм загальносвітового управління. Надано авторське визначення глобальної екологічної політики з ґрунтовним концептуальним осмисленням її сутності, принципів, засад формування і регуляторних пріоритетів. Автор доводить, що розроблення і впровадження такої політики здатне забезпечити ефективне вирішення методологічної проблеми універсалізації підходів до одночасного охоплення і сфери ресурсоспоживання, і сфери захисту навколишнього середовища. В статті запропоновано систему з дванадцяти принципів формування глобальної екологічної політики. Автор наголошує, що запропоновані принципи не слід вважати чимось статичним та незмінним; навпаки, у процесі її подальшого інституційного розвитку принципи глобальної екологічної політики будуть доповнюватись новими компонентами та регуляторними пріоритетами. В статті наведений авторський перелік таких регуляторних пріоритетів для формування успішної глобальної екологічної політики.

Ключові слова: глобальний розвиток, екологічна політика, модель глобального управління, глобальна екологічна політика, принципи політики, регуляторні пріоритети.

The author emphasizes on the actualization of the issue of the formation of an effective model of global management of ecological policy, up to the creation of institutions such as a global government and other forms of global governance. The author's definition of global ecological policy has been given with a thorough conceptual understanding of its essence, principles, principles of formation and regulatory priorities. The author has proved that the development and implementation of such a policy is able to provide an effective solution to the methodological problem of universalizing approaches to the simultaneous coverage of both the sphere of resource consumption and the sphere of environmental protection. The article proposes the system of twelve principles for the formation of global ecological policy. The author characterizes the principle of scientificity in the development and practical implementation of the tools of global ecological policy and the principle associated with it. The essential meaning of another principle of global environmental policy has been given – the prevention of transboundary damage to the environment and the international legal responsibility of states for such damage. The principles of rationality of nature use, inclusiveness and transparency of global ecological policy have been characterized from a system-forming point of view and object-subject relations. The principle of flexibility of the institutional structure of the global environmental policy and the principle of a clear distribution of management powers between its subjects at different levels have been considered from the point of view of a hierarchical approach and effective management. The article also describes the important principle of professional independence of different-level subjects of global environmental policy and the principle of justice in access to resource benefits of economic subjects of different nationalities, in the application of unified standards, regulatory norms and rules to them. Particular attention has been paid to the principle of convergence of national ecological interests of states with different levels of socio-economic development and the dominance of intellectual and spiritual needs and values over material ones as one of the system-forming global ecological policies. The author emphasizes that the proposed principles should not be considered something static and unchanging; on the contrary, in the process of its further institutional development, the principles of global environmental policy will be supplemented with new components and regulatory priorities. The article provides the author's list of such regulatory priorities for the formation of a successful global ecological policy.

Keywords: global development, environmental policy, global management model, global ecological policy, principles of politics, regulatory priorities.

Постановка проблеми. Екологічна політика як діяльність національних урядів у сфері збереження і розширеного відтворення природного середовища людської життєдіяльності, раціоналізації системи ресурсоспоживання і ефективного вирішення екологічних проблем, управління природними екосистемами і забезпечення екологічної безпеки, за своєю сутнісно-функціональною природою вже багато десятиліть є невід'ємним компонентом загальнонаціональних систем державного управління соціально-економічними процесами. До появи сталої моделі глобального розвитку екологічна політика характеризувалась пріоритезацією держави як основного суб'єкта й об'єкта відповідної політичної діяльності, а також чітко вираженими відомчо-секторальними рисами з орієнтацією чинного інструментарію на розв'язання екологічних проблем локального рівня. Подібний методологічний засновок власне й детермінував у довгостроковому періоді дворівневий характер національних екологічних політик країн з виокремленням у їх структурі природоохоронного і розподільчого рівнів з усіма притаманними їм атрибутами і характерними рисами. Зазначені рівні у своїй сукупності формували «становий хребет» національних екологічних політик держав, у структурі яких найбільша увага завжди приділялась їх розподільчій функції, насамперед в частині співвідношення витрат і вигод реалізовуваних у різних країнах світу природоохоронних заходів.

Між тим, глибокі якісні трансформації світогосподарської системи з домінуванням глобальних форматів її функціонування з усією очевидністю актуалізують питання щодо реалізації владних повноважень у сфері екологічного розвитку не тільки на державному, але й міжнародному рівні. Одночасно дедалі більшою мірою викристалізовується наростаюче відставання чинних механізмів національних екологічних політик від масштабів і структурної динаміки трансформаційних змін міжнародної економічної системи. Ні для кого не секрет, що чинний статут і структура ООН, сформовані ще у середині ХХ ст., на початку третього тисячоліття демонструють значні інституційні вади. Вони суттєво гальмують процеси «озеленення» глобальної економіки у період особливого загострення екологічних і кліматичних проблем та дисбалансів, а отже – актуалізують питання щодо формування ефективної моделі глобального управління, аж до створення на базі модернізованої

ООН глобального уряду та інших інституційних форм загальносвітового управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові питання дослідження чинників зародження міжнародного екологічного управління, методології міжнародної екологічної політики, прогнозу подальшого розвитку міжнародної природоохоронної діяльності та екологізації економічних відносин, міжнародних наслідків неефективної реалізації національних екологічної політик, особливостей формування екологічної політики ЄС, формування ефективного механізму вирішення глобальних екологічних проблем є предметом наукових публікацій таких авторів, як Т. Перга [1], Т. Князева [2; 3], О. Івасечко [4], З. фон Сіріасі-Вентрап [5] Є. Блізнецька [6], Н. Мамедов [9] та інші. Водночас науково-прикладні питання виявлення особливих характеристик, принципів та регуляторних пріоритетів глобальної екологічної політики в рамках глобального права та імперативу зеленого переходу для світової економіки потребують додаткового дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування системи принципів, що визначають сутнісний зміст глобальної екологічної політики, а також регуляторні пріоритети цієї політики.

Виклад основних результатів дослідження. Сьогодні ми усі є свідками значного зростання залежності ухвалюваних національними урядами екологічних рішень від впливу економічних інтересів корпоративних бізнес-структур, національного економічного протекціонізму, політичних партій, громадських організацій та рухів. Усі вони, висуваючи свої власні програми розв'язання найбільш гострих глобальних проблем, наповнюють екологічні політики держав якісно новим змістом, інтегруючи у їх інституційне «полотно» інструментарій макроекономічного прогнозування і регулювання, державного управління соціально-економічними процесами та інші напрями політичної діяльності. При цьому вибір зазначеними суб'єктами форм, методів і механізмів реалізації національних екологічних політик у багатьох випадках продиктовані не стільки реальними проблемами кожної окремо взятої держави у царині «озеленення» економічного розвитку, стільки їх політичними інтересами, що суттєво ускладнює міждержавну співпрацю в екологічній сфері. Інакше кажучи, усі ми на сьогодні є свідками переходу екологічної політики з відомчо-секторального на глобальний рівень, що супроводжується насамперед її рухом від локального менедж-

менту екосистем до управління ними на глобальному рівні. Одночасно спостерігається також стрімке наростання взаємозв'язків між екологічною та соціально-економічною політикою держав, що має своїм закономірним наслідком їх глибоку конвергенцію у форматі глобалізації соціально-економічних процесів. Остання відбиває, на нашу думку, усі закономірності і тенденції розвитку глобальних і локальних екологічних процесів, за яких усі локальні процеси повинні розвиватись у загальному руслі глобальних трендів природоохоронної діяльності. Йдеться насамперед про глибоку конвергенцію локальних екологічних вимог з ключовими параметрами і вимогами глобальної стратегії сталого розвитку.

Переконані, що саме пошук світовою спільнотою оптимальних шляхів вирішення глобальних екологічних і кліматичних проблем поставили на порядок денний питання щодо розроблення й імплементації глобальної екологічної політики з ґрунтовним концептуальним осмисленням її сутності, принципів, засад формування і регуляторних пріоритетів. Під нею ми розуміємо систему специфічних політичних, соціально-економічних, нормативно-правових, організаційно-адміністративних та інших заходів, реалізовуваних державами, міжнародними організаціями, бізнес-структурами, суспільними і неурядовими інституціями на корпоративному, національному, регіональному і наднаціональному рівнях з метою управління екологічними процесами та забезпечення раціонального природокористування. Даний процес передбачає насамперед впровадження усіма зазначеними акторами якісно нових екологічних політичних практик, універсалізацію ними стратегій, механізмів та комплексних підходів до реалізації національних екологічних політик, а також глибоку структурно-функціональну модернізацію чинної інституційної системи глобального екологічного менеджменту.

Окрім того, розроблення і впровадження глобальної екологічної політики (на відміну від сукупності національних політик у цій сфері) здатне забезпечити ефективне вирішення ще одного важливого методологічного питання. Це – універсалізація підходів усіх держав світу щодо кваліфікації змістовної сутності і структурних характеристик міжнародного екологічного управління, здатних одночасно охопити і сферу ресурсоспоживання, і сферу захисту навколишнього середовища. Тут варто нагадати, що генезис наднаціональної системи екологічного управління у її «ембріональ-

них» формах бере свій початок ще у 1949 р. Він пов'язаний з проведенням Конференції ООН зі збереження та утилізації ресурсів (м. Нью-Йорк), яка стала по суті першим інституційним майданчиком Організації Об'єднаних Націй з питань захисту довкілля.

З того часу на національному, регіональному і міжнародному рівнях світова спільнота досягла значних успіхів у царині як ресурсоспоживання, так і управління природним капіталом. Так, вже з першої половини 1970-х років держави «золотого мільярду» активно переходять до реалізації рішучих заходів в екологічній і природоохоронній політиці на основі ухвалення відповідного законодавства, спрямованого на регулювання й обмеження антропогенного навантаження на довкілля. Йдеться насамперед про природоохоронні закони, довгострокові національні стратегії і програми захисту навколишнього середовища, виокремлення у системах державного управління регуляторних інститутів з широкими функціональними повноваженнями у сфері захисту довкілля, запровадження фіскальних й інвестиційних механізмів стимулювання низьковуглецевого розвитку тощо.

На сьогодні ж ключові стратегічні рішення у природоохоронній сфері ухвалюються глобальними конференціями, що проводяться під егідою ООН та цілої низки її статутних організацій – Генеральної Асамблеї, Економічної і соціальної ради та її регіональних комісій, Комісії сталого розвитку. Формулюванням же конкретних політичних рішень в екологічній сфері та їх практичним впровадженням займаються такі спеціалізовані міжнародні організації як: Міжнародна морська організація, ЮНІДО, ПРООН, ФАО тощо. Особливої уваги заслуговують також секретаріати конвенцій, інституційну структуру яких формують: по-перше, конвенції, ухвалені під егідою різного роду міжурядових організацій (реалізація яких становить функціональні компетенції відповідних інституцій); по-друге, конвенції, ухвалені під егідою ЮНЕП; по-третє, конвенції з незалежним статусом і секретаріатами [6, с. 152].

Загалом же, в системі ООН питаннями міжнародного екологічного управління займаються нині 44 міжурядові організації, котрі власне й визначають екологічний порядок денний світового суспільства. Так, за морські екосистеми відповідальна Міжнародна морська організація; за збереження біорізноманіття – 7 інституцій; за протидію кліматичним змінам – 26 організацій; сільськогосподар-

ськими і продовольчими питаннями опікуються 2 інституції (ФАО та Всесвітня продовольча програма) [6, с. 152]. Змінюючи час від часу свої підходи до управління людськими і фінансовими ресурсами глобальної природоохоронної системи, зазначені організації формують сучасний інституційний контур міжнародного екологічного управління.

Одночасно активно розробляються і комерціалізуються екоінноваційні розробки, котрі буквально за кілька десятиліть дали змогу перевести світову екологічну проблематику на якісно вищий щабель технологічного розвитку на основі підвищення енергозбереження; широкого використання гібридного автотранспорту, сонячної та вітрової електрогенерації; розвитку біопаливної та ядерної енергетики тощо. Це суттєво знівелювало шкідливий вплив людської діяльності на довкілля та послабило антропогенне навантаження на нього. У результаті *найбільшою мірою інституціоналізованими* станом на тепер вважаємо такі наднаціональні режими міжнародного екологічного менеджменту як: управління кліматичними змінами і біорізноманіттям, обігом шкідливих відходів та токсичних хімічних речовин, екосистемами Арктики та попередженням забруднення Світового океану, зникаючих видів флори і фауни, опустелюванням та запобіганню транскордонному забрудненню повітря в Європі тощо. Натомість *значні проблеми* дотепер залишаються у сфері наднаціональної інституціоналізації процесів вирішення глобальних екологічних проблем з причин значного погіршення в останні десятиліття стану навколишнього середовища, а також колосальних складнощів щодо ухвалення й виконання державами міжнародних екологічних зобов'язань на своїх суверенних територіях та на наднаціональному рівні з жорстким узгодженням природоохоронних заходів з державами-партнерами.

На нашу думку, в основу формування і реалізації на сучасному етапі світогосподарського розвитку глобальної екологічної політики має бути покладена система принципів, котрі у своїй сукупності визначатимуть її сутнісний зміст та справлятимуть визначальний вплив на світову регуляторну систему у сфері охорони довкілля. Варто наголосити, що зазначена *система принципів* має знайти також своє практичне впровадження і у щоденній регуляторній практиці держав та при вирішенні ними різного роду спорів в екологічній сфері, забезпечуючи у такий спосіб ефективно розв'язання нагромаджених

суперечностей у системі відносин «природа – суспільство». Це такі принципи, як-от:

1. *Науковість у розробленні і практичному впровадженні інструментарію глобальної екологічної політики*, за яких вона має спиратись виключно на достовірні факти і наукове знання з їх глибокою конвергенцією задля ефективного вирішення існуючих екологічних проблем людства та попередження появи нових. Відтак – глобальна екологічна політика спочатку має бути сформована на теоретичному рівні за допомогою наукових знань, а вже згодом знайти своє конкретне втілення у світовій суспільно-господарській практиці способом динамічного проектування, конструювання і формування системи глобального управління екологічними процесами. Як влучно відзначає з цього приводу французький філософ Б. Латур: «Відношення природи і політики жодним чином не може бути безпосереднім, а єдиним, хто може претендувати на роль посередника – це наука» [7, с. 4].

2. *Принцип системності*, згідно якого розроблення і реалізація інструментів глобальної екологічної політики мають бути тісно ув'язані з економічними, соціальними й екологічними цілями світогосподарського розвитку. Об'єктивна необхідність реалізації зазначеного принципу впливає, на нашу думку, з самої логіки глобального економічного розвитку, у рамках якого існуючі екологічні проблеми людства не можуть бути ефективно вирішені без розв'язання найгостріших економічних проблем та включення до поля аналізу показників зайнятості, рівня абсолютного і структурного безробіття, соціальної рівності, доступності для широких верств світового населення природних, енергетичних та інших благ.

Водночас структурна динаміка світогосподарського розвитку може бути забезпечена за умови максимального урахування факторів антропогенного навантаження на довкілля. Більше того, транскордонний характер сучасних екологічних проблем людства та гостра конкурентна боротьба держав на світових ринках товарів і послуг обумовлюють значне послаблення конкурентних позицій тих країн, економічні суб'єкти яких повною мірою дотримуються чинних екологічних стандартів виробничої, комерційної, науково-технічної і фінансової діяльності. За таких умов реалізація принципу системності глобальної екологічної політики передбачає насамперед глибоку конвергенцію національних стратегій

зеленої трансформації національних економік різних країн з іншими національними стратегіями їх конкурентного розвитку у глобальних координатах. З другого боку, реалізація зазначеного принципу означає також вжиття національними урядами та усіма іншими групами акторів глобальної екологічної політики узгоджених колективних дій у царині імплементації природоохоронних заходів на основі ухвалення відповідних державних і політичних рішень.

3. З принципом системності тісно пов'язаний ще один принцип глобальної екологічної політики – *недопущення нанесення навколишньому середовищу трансграничних збитків та міжнародно-правова відповідальність держав за подібного роду збитки*. Його сутність полягає у такому: за умов наявності загрози нанесення будь-яким видом соціально-економічної діяльності серйозної чи непоправної шкоди довкіллю вона в обов'язковому порядку має бути призупинена. Як бачимо, даний принцип відбиває чітку орієнтацію глобальної екологічної політики на запобігання і попередження настання несприятливих для довкілля подій. За умов же нанесення державами збитків навколишньому середовищу (чи то в результаті порушення міжнародних зобов'язань чи діяльністю, не забороненою нормами міжнародного права) вони зобов'язані їх компенсувати у відповідному розмірі.

4. Своєю чергою, *принцип раціональності природокористування* передбачає обов'язкове впровадження державами заходів щодо раціонального планування й управління відновлюваними і невідновлювальними природними ресурсами в інтересах прийдешніх поколінь; довгострокового планування екологічної діяльності та оцінки можливих екологічних наслідків соціально-господарської діяльності економічних суб'єктів; оптимізації обсягів їх ресурсоспоживання тощо.

5. *Принцип транспарентності глобальної екологічної політики*, за яким усі її структурні компоненти й елементи мають перебувати під жорстким суспільним контролем з впровадженням інструментарію їх полівекторного моніторингу, системної підзвітності і контролю. Реалізація зазначеного принципу передбачає також організацію вільного доступу уповноважених інституцій до релевантної інформації у царині природоохоронної діяльності, а також забезпечення професійної мобільності кадрів та неупередженого реагування на світові соціально-економічні та екологічні зміни.

6. *Принцип інклюзивності глобальної екологічної політики*, згідно якого до процесу ухвалення усіх стратегічно важливих управлінських рішень у сфері природоохоронної діяльності та зеленого розвитку мають бути залучені усі групи стейкхолдерів.

7. *Принцип гнучкості інституційної структури глобальної екологічної політики*, який передбачає перманентну її модернізацію у відповідності до стратегічних політичних цілей у царині природоохоронної діяльності. Одночасно реалізація зазначеного принципу зорієнтована на делегування управлінських повноважень на ті рівні управлінської ієрархії, котрі здатні забезпечити найефективніше в організаційному плані вирішення тієї чи іншої екологічної проблеми, оперативне залучення професіоналів і фахівців відповідної спеціалізації та швидке реагування на глобальні виклики у сфері охорони довкілля.

8. *Принцип чіткого розподілу управлінських повноважень між суб'єктами глобальної екологічної політики різних рівнів*, який передбачає недопущення дублювання їх функціональних повноважень й організаційних форм.

9. *Принцип професійної незалежності різнорівневих суб'єктів глобальної екологічної політики та їх автономності в ухваленні управлінських рішень*, згідно якого у жодний спосіб не може бути допущений тиск на даний процес ні з боку формальних, ні з боку неформальних акторів.

10. *Принцип справедливості у доступі до ресурсних благ економічних суб'єктів різної національної належності, застосуванні до них уніфікованих стандартів, регуляторних норм і правил природоохоронної діяльності, а також санкційного інструментарію за їх порушення*. Зазначений принцип передбачає також значне послаблення дії характерного для індустріальної моделі світогосподарського розвитку принципу антропоцентризму, його заміну на біоцентризм з подальшою розбудовою коеволюційних форматів взаємовідносин людини і природи. Це передбачає перенесення природоохоронного імперативу в ядро національних економічних стратегій з включенням екологічних завдань до функціональних повноважень державних і недержавних інститутів макроекономічного регулювання.

11. *Принцип конвергенції національних екологічних інтересів держав з різним рівнем соціально-економічного розвитку та домінування інтелектуально-духовних потреб*

і цінностей над матеріально-речовими. Зазначений принцип передбачає забезпечення країнам рівного доступу до суспільних екологічних благ, недопущення їх силового міжкраїнового перерозподілу, а також «екологічної експлуатації» й природоохоронного тиску на країни, що розвиваються. Ні для кого не секрет, що подібного роду експлуатація і тиск в останні десятиліття стали звичною міжнародною практикою, за якої слаборозвинуті держави світу в обмін на отримання науково-технічних розробок від країн-лідерів змушені були надавати багатонаціональним корпораціям останніх безперешкодний і необмежений доступ до власних природно-енергетичних ресурсів. Це не тільки закріпило сировинну спеціалізацію відсталих країн у системі міжнародного поділу праці, але й спричинило неухильне поглиблення стратифікаційного поділу глобального екологічного простору на зони екологічного лиха і зони екологічного процвітання.

Непоодинокими у сучасній господарській практиці є й випадки застосування розвинутими країнами світу розгалуженого інструментарію торговельно-екологічної зброї. Вона передбачає, як відомо, запровадження ними прямих заборон на імпорт товарів, котрі не відповідають явно завищеним екологічним стандартам. Наприклад, постачання до початку 1990-х років, попри міжнародні заборони, пестициду ДДТ (дихлордифенілтрихлорметилметану) до країн, що розвиваються, стало причиною критичного його накопичення у крові жителів Гватемали і Нікарагуа в обсягах, що у тридцять разів перевищують відповідні показники громадян США. Своєю чергою, залишки пестицидів у Північному морі спричинили влітку 1988 р. швидке поширення вірусних захворювань у популяції тюленя звичайного, локалізованого у його акваторії [8].

Наголосимо, що усі охарактеризовані вище принципи глобальної екологічної політики не слід вважати чимось статичним та незмінним. На нашу думку, у процесі її подальшого інституційного розвитку принципи глобальної екологічної політики будуть доповнюватись усе новими і новими компонентами. Їх змістовна сутність відбиватиме як постійну появу усе нових і нових напрямів екологізації світогосподарського розвитку, так і диверсифікацію функціональних повноважень міжнародних організацій природоохоронної спеціалізації. Не слід скидати з рахунків і глобальної екологізації усєї системи суспільних відносин та поступового «озеленення» технологічного

базису суспільного виробництва, що також потребуватиме певного розширення системи принципів глобальної екологічної політики. За будь-яких умов, подібне розширення відбиватиме зміну її акцентів – від обмеження екологічно шкідливої господарської діяльності економічних суб'єктів (як це було в останні десятиліття) до всебічного стимулювання зеленої моделі глобального розвитку на основі системного впровадження у суспільне відтворення екоінновацій, реалізації екологічно відповідальних стереотипів економічної поведінки і споживання.

Ще одним важливим питанням в обґрунтування глобальної екологічної політики є вирішення питання щодо *специфіки її організаційної структури*. На нашу думку, глобальна екологічна політика повинна спиратись виключно на *мережевий формат організаційної структури*, який передбачає полівекторність організації владних відносин та значну кількість центрів ухвалення управлінських рішень. Саме мережева організаційна структура глобальної екологічної політики здатна забезпечити, на нашу думку, високу транспарентність, демократичність, мобільність і гнучкість ухвалення усіх управлінських рішень у сфері природоохоронної діяльності за одночасного зниження розміру управлінських трансакційних витрат. Так, за умов динамічного розгортання процесів діджиталізації усіх сфер людської життєдіяльності саме мережева організаційна структура політики та горизонтальний характер розподілу владних повноважень здатні згенерувати найпотужніші її регуляторні ефекти.

Не слід скидати з рахунків і такої вагомості конкурентної переваги мережевої організації глобальної екологічної політики як комплексності ухвалення управлінських рішень у повній системі його ієрархічних рівнів. Останні включають: глобальний, міжнародний, національний, регіональний, локальний, секторальний, корпоративний (компанії, фірми, організації та різного роду бізнес-структури), суспільний (неурядові організації, громадські організації, групи і рухи) та особистісний (індивідуальний) рівні [9, с. 100–101]. Саме зазначені рівні організаційної структури глобальної екологічної політики найбільш повно охоплюють усі її функціональні компоненти й економічні відносини, що виникають між різними суб'єктами з приводу реалізації природоохоронних заходів. Зазначені організаційні рівні на глибокому системному рівні формалізують також величезну кількість екополі-

тичних просторів, що формуються у результаті високої динаміки розвитку макросистеми «людина – суспільство – природа» [9, с. 101]. Нарешті, зазначені рівні організаційної структури глобальної екологічної політики дають змогу виокремити загальні для усіх держав світу екологічні проблеми та розробити на цій основі універсальні для них підходи реалізації політичних рішень у природоохоронній сфері.

Наразі, як можемо спостерігати, далеко не усі країни світу (навіть високорозвинуті) на практиці реалізують механізми міждержавного екологічного співробітництва. Достатньо згадати лише політику так званої «технологічної дипломатії» Сполучених Штатів Америки, яка набула широкого поширення у 1970-1980-х роках у відносинах цієї держави з країнами-власниками сировинної бази. З метою захисту економічних інтересів багатонаціональних корпорацій США у державах, котрі добувають сировину, останнім пропонувались науково-технологічні розробки в обмін на безперешкодний і безконтрольний доступ американських БНП до їх сировинних джерел, що надовго закріпило їх сировинну спеціалізацію у глобальній моделі міжнародного поділу праці.

Окремої увагу заслуговують також кислотні дощі, забруднення прикордонних територій та водних басейнів сусідніх країн, міждержавні суперечки з приводу доступу до прісної води, нафти і газу, лісових ресурсів тощо. У багатьох випадках подібного роду суперечності між країнами і регіонами (між США і Канадою, між Канадою і державами скандинавського регіону, між Китаєм і Японією, між державами Західної Європи та ін.) переростають у гострі політичні протистояння. Тож за умов неспроможності міждержавного екологічного співробітництва рішуче протистояти негативним екологічним екстерналіям існують цілком реальні загрози їх переростання у глобальні суспільні конфлікти з подальшим захороненням самої ідеї досягнення сталого глобального миру і процвітання. На цьому наголошує, до речі, колишній Генеральний секретар НАТО Х. Солана: «Взаємозалежність є фактично всезагальною залежністю, тобто всезагальною схильністю до ризиків. Ніщо нині не може бути абсолютно ізольованим, тож «іноземних» справ більше не існує: все стало національним і, навіть, особистим» [10, с. 13].

З огляду на це, можемо стверджувати, що глобальна екологічна політика має *ґрунтуватись на безумовному пріоритетові глобальних принципів, імперативів і цілей сві-*

тогосподарського розвитку, а не локальних, регіональних чи національних його домінантів. Адже системний перехід людської цивілізації до моделі сталого розвитку можливий лише у глобальних координатах, що передбачає приведення усіх форм економічної діяльності та усіх стадій суспільних відтворювальних процесів у відповідність з адаптаційними ресурсними можливостями та несучою ємністю природних екосистем. Подібна постановка питання висуває у число стратегічних напрямів глобальної екологічної політики забезпечення високої інтенсивності інформаційного обміну у царині екології та зеленого переходу між усіма її акторами. Це означає ніщо інше як пріоритезацію інформації в якості головного ресурсу глобального економічного розвитку порівняно з пануючими в індустріальну епоху речовими, природними й енергетичними ресурсами. Інакше кажучи, перехід міжнародної економічної системи на траєкторію сталого розвитку має бути реалізований не тільки на основі масштабного інформаційного забезпечення і моніторингу даного процесу, але й динамічного розвитку системи наукових знань щодо екологічних та соціо-природних факторів сталого розвитку, його технологічного базису, організаційно-економічних та управлінських механізмів.

Поряд з ключовим завданням боротьби з екологічними загрозами та кліматичними змінами *актуальними регуляторними пріоритетами глобальної екологічної політики на найближчу перспективу є також:*

- формування глобального екологічного порядку денного, базованого на парадигмі сталого розвитку, створення і підтримання міжнародних екологічних режимів, в рамках яких встановлюються норми і правила економічної поведінки різних суб'єктів, а також процедури ухвалення управлінських рішень у сфері охорони довкілля;

- забезпечення глибокої конвергенції глобальних природоохоронних цілей та стратегічних пріоритетів національного економічного розвитку на основі підтримки експериментів та проєктів з переведення економік країн на «рейки» низьковуглецевої і ресурсоефективної зеленої економіки;

- сприяння адаптації світового суспільства та глобальної економіки до кліматичних змін з формуванням відповідних міжнародних і національних регуляторних інститутів;

- координування у загальнопланетарному масштабі національних екологічних політик способом розроблення спеціальних

стандартів, правил і стимулів, а також детального розрахунку витрат на зниження екологічних ризиків;

– формування національних, регіональних і глобальних фондів страхування екологічних ризиків; розроблення спеціального інструментарію та механізмів міждержавного співробітництва, здатних знівелювати політичні й інституційні обмеження глобального екологічного розвитку;

– нарощування капіталізації створених на національному і міжнародному рівнях цільових резервних і стабілізаційних фондів з метою відшкодування державам понесених екологічних збитків;

– запровадження системи міжнародної екологічної відповідальності держав на нанесену їх економічними суб'єктами шкоди довкіллю;

– запровадження на національному, регіональному і наднаціональному рівнях системи прогнозування екологічних дисбалансів та структурних параметрів природних екосистем з метою запобігання екологічним лихам та поглиблення міждержавного координування їх ліквідації;

– розбудова глобальної інституційної і технологічної бази адаптації світового господарства до кліматичних змін із забезпеченням ефективної системи управління взаємопов'язаними організаціями світового екологічного менеджменту;

– координація міждержавного співробітництва у царині розроблення політичних рекомендацій та проведення міжнародними колективами учених науково-дослідних робіт екотехнологічного напрямку, а також забезпечення дотримання державами взятих на себе екологічних зобов'язань в рамках багатосторонніх договорів (англ. – *treaty compliance*);

– інтеграція екологічних питань і заходів кліматичної адаптації у національні економічні політики держав світу на основі розбудови їх потенціалу (англ. – *capacity building*), розвитку проектної діяльності організацій в системі ООН, підтримки структурної модернізації національних економік, удосконалення чинних державних систем охорони здоров'я, управління ризиками стихійних бід і природних катаклізмів, підвищення матеріального

добробуту найбідніших верств світового населення та ін.

Висновки. Підбиваючи підсумок, можемо стверджувати: ініціативи окремих держав і регіонів у царині «озеленення» соціально-економічних процесів хоч і здатні певною мірою пом'якшити негативні екологічні екстерналії глобального економічного розвитку, проте не здатні повністю їх подолати у найближчому майбутньому. Адже нагромаджені людською цивілізацією екологічні і кліматичні проблеми вимагають розроблення й імплементації глобальної екологічної політики, від ефективності якої врешті-решт залежатиме майбутнє як кожної окремо взятої держави, так і світу в цілому. З огляду на тісний її взаємозв'язок з ідеологією правлячих у країнах політичних режимів, основою глобальної екологічної політики має стати міцна ідеологічна платформа, здатна забезпечити глибоку трансформацію не тільки нормативно-правових, але й моральних норм існування людської цивілізації. Останні, на нашу думку, мають кардинально відрізнятись від чинних норм національного і міжнародного права своїм конвергентним характером та чіткою орієнтацією на формування принципово нової – сталої – системи міждержавних економічних відносин, базованих на якісно нових стандартах, нормах і принципах системи глобального економічного менеджменту.

Саме глобальна екологічна політика здатна не тільки об'єднати на своїй платформі чинну систему міжнародно-правового регулювання соціально-економічних, демографічних і екологічних процесів, але й забезпечити їх глибоку інтеграцію в інституційно-регуляторний каркас ООН та інших організацій глобального економічного менеджменту. Це забезпечить значне розширення можливостей охорони природи та поліпшення здоров'я світового населення з динамізацією темпів макроекономічного зростання країн та неухильним розширенням сегменту зелених робочих місць. У такий спосіб глобальна екологічна політика сформує, на нашу думку, базовий інституційний «контур» глобального права сталого розвитку, наділеного такою головною сутнісною рисою як імперативно-випереджальний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Перга Т. Ю. Глобальна екологічна політика та Україна: монографія / Тетяна Юріївна Перга. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2014. 288 с.

2. Князева Т. В. Передумови міжнародної екологічної політики в сфері формування інституціонального забезпечення. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. Електронний журнал. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4462/>
3. Князева Т. В. Міжнародна екологічна політика: теорія, методологія, сценарії розвитку: монографія / [Т.В. Князева; ДонДУУ]. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2014. 384 с.
4. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2013. Вип. 25. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2013_25_21.
5. Ciriacy-Wantrup S. V. The economics of environmental policy. *Land Economics*. 1971. Vol. 47. № 1. P. 36–40.
6. Близнецкая Е. А. Международное экологическое управление: ключевые вопросы осуществления и перспективы. *Экология*. 2012. С. 147–155.
7. Латур Б. Политика природы. Неприкосновенный запас. 2006. № 2. С. 11–29.
8. Geisz H. N. [et al.]. Melting glaciers: a probable source of DDT to the Antarctic marine ecosystem. *Environmental Science & Technology*. 2008. Vol. 42. № 11. P. 3958–3962. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/235412015.pdf>.
9. Экологическая политика: основания, уровни, методология реализации/ редкол.: Н. М. Мамедов (отв. ред.) [и др.]. М.: Изд-во РАГС, 2005.
10. Солана Х., Иннерарити Д. Новая грамматика власти. *Экология и жизнь*. 2012. № 6. С. 10–18.

REFERENCES:

1. Perga T. (2014) Glibalna ekologichna politika ta Ukraina: monografia [Global environmental policy and Ukraine: monograph]. Nizhin: Publisher PP Lysenko 288 p.
2. Knyazeva T. (2015) Peredumovi mignarodnoi ekologichnoi politiki v sferi formuvannya institutsionalnogo zabezpechenna [Prerequisites of international environmental policy in the field of formation of institutional support]. *Efficient economy*. No. 3. Electronic source. Access mode: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4462>.
3. Knyazeva T. (2014) Mignarodna ekologichna politika: teoria, metodologia, stsensarii rozvitku: monografia [International environmental policy: theory, methodology, development scenarios: monograph]. DonSUU. Kherson: PP Vyshemirskiy V. S. 384 p.
4. Ivasechko O. (2013) Osoblivosti formuvannya ekologichnoi politiki Evropeyskogo Soyuzu [Peculiarities of the formation of the environmental policy of the European Union]. *Ukrainian national idea: realities and development prospects*. Issue 25. P. 113–118. Electronic source. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2013_25_21.
5. Ciriacy-Wantrup S. V. The economics of environmental policy. *Land Economics*. 1971. Vol. 47. № 1. P. 36–40.
6. Bliznetskaya E. (2012) Megdunaridnoye ekologicheskoe upravleniye: kluchevie voprosi osuschestvleniya I perdppektivi [International Environmental Governance: Key Implementation Issues and Perspectives]. *Ecology*, pp. 147–155.
7. Latur B. (2006) Politika prirody. Neprikosnovennyi zapas. [Politics of nature. Emergency ration]. No. 2, pp. 11–29.
8. Geisz H. N. [et al.]. Melting glaciers: a probable source of DDT to the Antarctic marine ecosystem. *Environmental Science & Technology*. 2008. Vol. 42. № 11. P. 3958–3962. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/235412015.pdf>.
9. Ekologicheskaya politika: osnovaniya, urovni, metodologia realizatsii (2005) [Environmental policy: foundations, levels, implementation methodology]. N. M. Mamedov (editor-in-chief) [and others]. M.: Publishing House of the RAGS.
10. Solana H., Innerarity D. (2012) Novaya grammatika vlasti. [A new grammar of power]. *Ecology and life*. No. 6. pp. 10–18.